

Per Jacob Otnes. En ikke-Euklidsk identitet? Flux, 2000, side 14-16.

<http://www.flux.no/>

En ikke-Euklidsk identitet?

Den franske sosiologen Pierre Bourdieu hevder i artikkelen “Den biografiske illusjon” at det ofte ikke er noen god sammenheng eller fast hovedperson i en biografi. Livet er ikke ett, men flere. Slik sett, trenger vi egentlig begrepet om identitet lenger? Jeg mener ikke at tanken er avleggs eller inkonsistent, men vil framholde at andre slags konsistens kan endre identitetstenkingen til bunns. Med en analogi: Hvis vi kunne spørre Euklid og Riemann om hva parallell eller avstand er, ville vi få helt forskjellige svar, men begge konsistente. Det matematiske identitetsbegrepet, $a = a$, oppfattes vel som enda mer grunnleggende enn Euklids parallellitets-aksiom. Men for alt det en ikke-matematiker aner kan det sikkert komme spennende nye matematikker ut av å sette spørsmålstegn også ved dette aksiomet. Og kanskje er f.eks. teorien om *fuzzy sets*, “frynsede mengder” allerede et slags eksempel.

Ordet identitet hører til en familie av uttrykk slik som *selv*, (*selv-*) *bevissthet*, *jeg/ego*, *individ*, *monade*, *sjel*, og ordpar som *subjekt-objekt*, *den samme-de(t) andre*, *enhet-annethet*, *identitet-forskjell*. Men det er jo ikke nytt lenger, og ikke avhengig av datateknologi, å tenke bevissthet som relasjon, mediasjon, nettverk snarere enn som substans. Substansen er i seg selv og kan bare forstås ved seg selv, mens relasjonen må finnes også utafor seg selv, i spennet til noe (helt) annet. Det ene er øy, det andre bro. En nokså velkjent filosofisk jeg-metafor er hentet fra botanikken som skiller mellom rottypene *radix* og *rhizom* - røtter som går i dybden, og slike som ligger som et rotnett rett under overflaten (Deleuze og Guattari). Gran eller løvetann er typiske *radix*-planter med en lang, dyptstikkende pelerot. Mens både en vakker plante som hvitveis og plagsomme ugras som skvallerkål eller nesle har rotnett som kan spire fra hver node og nå meget stor utstrekning. “Kvitsymre i utslått” ! Eller “Neslene blomstrer”?

Tanken om at det ikke er noe absolutt eller egentlig skille mellom selv og omgivelser er enda eldre og nærmest det motsatte av radikal, i noen utforminger. Heideggers *Dasein* betyr ordrett oversatt nærvær, det å være tilstede, i en setting eller brukssammenheng. “Meningen med væren” er å være *i bruk*. Sartres situasjonisme er en radikal tillemping av eller snarere en antitese til dette. Omtrent slik Marx satte Hegel på hodet snudde Sartre

Heidegger opp-ned. Selv har jeg i all beskjedenhet lekt med uttrykk som *kreseologi*, gresk for bruke-lære, *plekade* eller sammenfletning istedetfor monade, og *konnektid/connectual* istedetfor individ/individual. Slik språkbruk slår neppe gjennom, men kan likevel antyde noe om retningen for en ikke-identitets-tenking. Å være blir da noe i retning av å være en legokloss. Bare i samspill med andre klosser har den mening eller virkning, og skiftende sådan med skiftende plassering i forhold til de andre. Eller som masker i et strikketøy, eller som korslagte tråder av en stor vev. Eller som et område, et utsnitt, men et som stadig skifter fasong, i et topologisk nettverk

Noen lingvister hevder at de personlige pronomenerne ikke trenger å være fundamentale størrelser. Funksjonelt sett betyr ordet *jeg* ikke annet enn “herren som har ordet akkurat nå” (Antoine Meillet 1866-1936). Og det fins språk der ordet for ‘jeg’ er dannet ut fra andre substantiver, slik som “hode” eller “person”. På vietnamesisk betyr ordet for *jeg* egentlig “kongens undersått”! Spør man vietnamesere, kan man få til svar, nærmest litt snurt som om man antydte en mangel ved deres språk, at “egentlig betyr det jo *jeg*”. Men det antyder at disse antatt fundamentale størrelser kan forstås som nærmest overflødige. Den funksjonelle betydningen av “jeg”, i andres eller vår egen bruk, går jo hjem uten videre, for vi oppfatter umiddelbart “hvem som har ordet akkurat nå” - vi trenger ikke engang forstå hvilket språk en annen taler bruker. Unntaket er hvis vi ikke *vil* lytte, ikke klarer å “få ordet” selv, eller hvis mange snakker ufokusert, i munnen på hverandre. Det ville bli en annen, en kollektiv Wittgenstein hvis tømmerlærlingene ga seg til å snakke i munnen på mesteren eller liketil erklære streik, i stedet for å rekke ham det han ber om.

Om ordet *self* sier *Concise Oxford*, “reference to the person or thing mentioned and not, or not merely, to some other”. Da blir selvet enten altså borte, fortaapt inne i seg selv. Eller man tvinges til å definere sitt dyrebare selv med referanse til sin absolutte motsetning - den eller det andre. Matematisk sett er dette logisk, endog trivielt nok. For hvis $a = a$, så følger det vel nokså nødvendigvis at $a \neq \sim a$, at a er forskjellig fra det som ikke er a . Det siste sier tilogmed mer, for det er noe intetsigende ved $a = a$ mens det siste iallfall antyder noe annet å gripe fatt i. Eller kanskje $a \approx a$, a er tilnærmet lik a ? Vi er lik oss selv, kanskje ikke helt, men iallfall

sånn omtrent, som oftest, “frynsede mengder”: Det er en viss sjanse for at vi kan regnes med til oss selv, også akkurat nå.

Tanken om et selv som *plekade*, en sammenfletning av eller relasjon mellom andre bevisstheter og deres/våre produkter, har neppe noe anstøtelig over seg før den anvendes på religionens felt. For en enhet som er en flerhet, et selv som er en sum av relasjoner til noe annet, kan vanskelig forstås som noen individuell, evig eller udødelig sjel. Man skal miste, rive av eller slite ut mange masker før hele strikketøyet går i oppløsning. Hva verre er for de troende, det blir bortimot umulig å holde på tanken om et evig liv, “saligheten”. For hvis et evig liv er alle motsetningers opphevelse, så kan det ikke finnes annethet i det hinsidige. Og der det ikke fins annethet, kan det - slik vi har definert det - heller ikke finnes noe, eller noen, selv. Den som “er den som er” og ikke noe annet, er med respekt å melde egentlig og helt bokstavelig talt “ingen verdens ting”. Uendeligheten avslører seg som slett. Medmenneskeligheten må gå foran evigheten.

Vi finner spor av samme tankegang hos en annen ateist, gamle Ibsen. Peer Gynts dårekiste kan leses som en slags ironisering over evigheten. Om den får vi vite at “her er man seg selv aldeles forbandet, seg selv og ikke det ringeste andet”. Scenen ender med at Peer “krones” som “selvets keiser”. Men siste akt antyder en bedre løsning - “å være seg selv er: seg selv å døde”, hvis man bare kan forstå det rett. Han trenger hjelp til det, til å forstå at han egentlig har vært seg selv bare i en annens oppfatning: “I min tro, i min drøm og i min kjærlighet”, sier Solveig.

Om dette sier Kierkegaard at “den som elsker har tapt sig selv i en anden”. Derfor kan den sanne, estetiserende eksistensialist egentlig ikke elske. Han eller hun har så avgjort seg selv, sin selvbevissthet eller eksistens, men i en grad som gjør ham eller henne livredd for å miste – eller kanskje allerede å ha mistet – nettopp dette ene, tilsynelatende så nære og sikre. Da blir å elske, “tape seg selv i en annen”, den ytterste trussel, ingen lykke.

Vi er oss selv i omgangen med dagliglivets bruksgjenstander og deres øvrige brukere. Men visse moderne ting, bruksgjenstander eller systemer av slike har bidratt til å befeste og konkretisere noen overdrevne

forestillinger om identitet og om individuell uavhengighet, “individets frihet”: Føreren aleine i sin private bil flakkende eller i fast daglig rute over veinettene - fri, nei ikke som fuglene i lufta, men som bilene på veiene - en ganske mye tyngre frihet. Eller mobiltelefonen, bymenneskets bekreftelse, om ikke for all verden så iallfall for hele trikken, på at her, midt i anonymiteten, er det likevel noen som vil akkurat meg noe. Kanskje er det et marked her for selvanrop bestilt til bestemte tider, en slags parallell til telefonvekking - telefonbekreftelsen som gir hele trikken det feilaktige inntrykk at noen, person, ikke automat, vil akkurat deg noe. Begge gir illusjoner av selvstendighet.

Shorter Oxford angir at roten til det nyere *identity*, identitet er latin *identidem* som betyr “over and over again”. Very well, I admit that I indeed do some things “over and over again” but yet insist that I also change quite a lot, and that too, “over and over again”. Og dermed er vi tilbake til Deleuze, dennegang til hans *Différence et répétition*, hvor han vil oppløse begrepet om *forestillingen (la représentation)* og erstatte det med begrepene om forskjell og gjentakelse. Ja takk, begge deler. Det er deilig det, å slippe å være den samme hele tiden. Er det ikke nettopp det som er “å være i Flux”?

Derrida taler om språket som jeg bruker men som ikke derfor er mitt; språket i bruk er “messiansk”; et *håp om mulig* forståelse. For anledningen er dette min tro, mitt håp og mitt bidrag. Om mulighetene realiseres er ikke opp til meg, men til de andre, mulige lesere - eller umulige.

Per Otnes